

**İNFORMASIYA CƏMIYYƏTİ ŞƏRAİTİNDƏ GƏNCLƏRƏ
KİTABXANA XİDMƏTİNİN MÜASİR PROBLEMLƏRİ**

Knyaz ASLAN
Bakı Dövlət Universiteti

Məqalədə “Dövlət gənclər siyasəti haqqında” prezident fərmanına uyğun olaraq informasiya cəmiyyəti şəraitində gənclərə kitabxana xidmətinin müasir problemləri araşdırılır. Daha əyani təsəvvür yaratmaq məqsədi ilə C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasının iş təcrübəsi əsas götürülür, uğurlar sadalanır, qüsurlar göstərilir, tövsiyələr verilir.

Son illərdə ölkəmizdə gedən demokratik dəyişikliklər və görülməyən tədbirlər gənclərin hərtərəfli inkişafının təmin olunması üçün ictimai-siyasi, sosial-iqtisadi, təşkilati-hüquqi şəraitin yaradılmasını sürətləndirmiş, onların fəallığının artmasına müsbət təsir göstərmişdir. Hələ 1999-cu ildə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin imzaladığı “Dövlət gənclər siyasəti haqqında” fərmanı uşaq və gənclərlə işləyən kadrların hazırlanmasına, gənc nəslin həyatında baş verən proseslərin elmi şəkildə öyrənilməsinə, ayrı-ayrı dövlət orqanlarının gənclərlə iş sahəsində əlaqəli və məqsədyönlü fəaliyyət göstərməsinə, uşaq, yeniyetmə və gənclərin üzləşdikləri problemlərin həlli istiqamətində əməli tədbirlərin görülməsinə şərait yaratmışdır. Həmin fərmanla müəyyənləşdirilmiş vəzifələrin icrasını təmin etmək məqsədi ilə 1999-2004-cü illər ərzində bir sıra məqsədyönlü tədbirlər həyata keçirilmiş, o cümlədən bir sıra normativ hüquqi aktlar qəbul edilmiş, Gənclər və İdman Nazirliyinin nəzdində Gənclərin Problemləri üzrə Elmi Araşdırmalar Mərkəzi, Respublika Uşaq İstirahət və Sağlamlıq Mərkəzi yaradılmışdır.

Uşaq və gənclərin hərtərəfli inkişafını təmin etmək, onların problemlərinin həlli və hüquqlarının müdafiəsi sahəsində daha təsirli tədbirlər görmək, həyata keçirilən gənclər siyasətini tənzimləmək məqsədi ilə 2002-ci ildə “Gənclər siyasəti haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu qəbul edilmişdir. Qanunda gənclər siyasətinin əsas prinsipləri öz əksini tapmış, gənclərin vətənpərvərlik, azərbaycançılıq, dövlətçilik, dünyəvilik prinsipləri əsasında, Azərbaycan xalqının tarixinə, mədəni irsinə, adət-ənənələrinə, dövlət dilinə və rəmzlərinə, milli-mənəvi və ümumbəşəri dəyərlərə hörmət ruhunda tərbiyə olunması, onların yaradıcılıq potensialının ölkənin inkişafına və ümum-milli problemlərin həllinə səfərbər olunması, hüquq və azadlıqların hər hansı

şəkildə məhdudlaşdırılmasının yolverilməzliyi əsas istiqamətlər kimi müəyyən edilmişdir (4).

Azərbaycanda dövlət gənclər siyasətini daha da inkişaf etdirmək, gəncləri dövlət idarəçiliyində aparıcı yerlərdən birini tutan qüvvəyə çevirmək və onların sosial-iqtisadi problemlərinin həllini təmin etmək məqsədi ilə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev 30 avqust 2005-ci ildə "Azərbaycan Gəncliyi Dövlət Proqramı"nın təsdiq edilməsi haqqında sərəncam imzalamışdır.

2005-2009-cu illər üçün nəzərdə tutulmuş Azərbaycan Gəncliyi Dövlət Proqramının məqsədi gənclərin hərtərəfli inkişafını, cəmiyyətin həyatında onların fəal iştirakını təmin etmək üçün sosial-iqtisadi və təşkilati-hüquqi şərait yaratmaqdır. Dövlət Proqramında bilavasitə Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi tərəfindən icrası nəzərdə tutulan bir sıra məsələlər öz əksini tapıb. Bura gənclərin vətənpərvərlik tərbiyəsinin aktual məsələləri üzrə elmi-praktik konfransların, müşavirələrin, dəyirmi masaların, mədəni-kütləvi tədbirlərin keçirilməsi; yeniyetmə və gənclərin vətənpərvərlik tərbiyəsinə xidmət edən bədii-tərtibat işlərinin aparılması; yeniyetmə və gənclərin hərbi xidmətə həvəsləndirilməsi məqsədi ilə mədəni-kütləvi tədbirlərin keçirilməsi; gənclərə sağlam həyat tərzini aşılayan bədii tərtibat materiallarının, əyani vəsaitlərin hazırlanması və s. daxildir.

Dövlət Proqramında qarşıya qoyulan bütün bu və digər məsələlərin yerinə yetirilməsində Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin mühüm tərkib hissəsi olan kitabxanalar mühüm rol oynamalıdır. Bu cəhətdən Azərbaycan Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin tərkibində müstəqil qurum kimi fəaliyyət göstərən C.Cabbarlı adına Respublika Dövlət Gənclər Kitabxanası daha böyük imkanlara malikdir.

Azərbaycan Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin 5 fevral 1976-cı il tarixli 54 №-li əmrinə əsasən yaradılmış C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanası gənc nəslin ideya-siyasi, əmək və mənəvi tərbiyəsində, elmi-texniki səviyyəsinin yüksəldilməsində, şəxsiyyətin hərtərəfli inkişafında, tədris işində mühüm rol oynayır. Bu iş əsasən kitabxana-bibliografiya, informasiya xidməti ilə həyata keçirilir. O, həmçinin respublikada gənclərə kitabxana xidmətini təkmilləşdirmək sahəsində təşkilati-metodik baza rolunu oynayır. C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanası ölkənin gənclər kitabxanaları, kütləvi kitabxanaların gənclər şöbəsi, orta ixtisas məktəblərinin kitabxanaları üzrə elmi-metodik mərkəz funksiyasını yerinə yetirir (17).

Müstəqillik illərində Respublika Gənclər Kitabxanasında aparılan quruculuq işləri qarşıya qoyulan vəzifələrin yerinə yetirilməsinə tam zəmanət verir. Belə ki, kitabxana 2003-cü ildə Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin göstərişi ilə tam təmir olunmuş və bu məqsədlə son 5 ildə kitabxanaya 90 milyon manat vəsait ayrılmışdır. Kitabxananın girişi, sərgi salonu, dövrü mətbuat fon-

du və oxu zalları yüksək səviyyədə təmir olunmuş, mebellərlə təchiz edilmiş və oxucuların istifadəsinə verilmişdir.

Son illərdə Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin kitabxana işinə və onun fondunun lazımı ədəbiyyatla müntəzəm şəkildə komplektləşdirilməsi məsələlərinə xüsusi diqqət verilməsinin nəticəsi olaraq kitabxananın fonduna hər il təxminən 1000 nüsxədən çox ədəbiyyat daxil olur. Ölkə Prezidenti İlham Əliyevin 12 yanvar 2004-cü il tarixli 56 sayılı “Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə kütləvi nəşrlərin həyata keçirilməsi haqqında” sərəncamına müvafiq olaraq təkcə 2005-ci ildə kitabxanaya 7 min nüsxə ədəbiyyat alınmışdır.

C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanası fondunun komplektləşdirilməsi üçün ayrılan maliyyə vəsaiti ildən-ilə artır. Müqayisə üçün qeyd edək ki, əgər 2001-ci ildə kitabxana fondunun komplektləşdirilməsi üçün ayrılan maliyyə vəsaiti 800 min manat idisə, 2005-ci ildə bu rəqəm 55 milyon manat olmuşdur.

2005-ci il yanvarın 1-də C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasının fondunda 130.571 nüsxə kitab və başqa nəşrlər olmuş, 7.311 nəfər oxucu qeydə alınmışdır. Fondun dil üzrə bölgüsündə 77.345 nüsxəni rus dilində, 50.440 nüsxəni isə Azərbaycan dilində olan ədəbiyyat təşkil edir. Kitabxana fondunda saxlanılan ədəbiyyatın çox hissəsinin rus dilində olmasının əsas səbəbi sovet hakimiyyəti illərində kitabxananın rus abonementi şəbəsində daha çox diqqət yetirilməsi olmuşdur (17).

Kitabxanaya ayrılan maliyyə vəsaitinin bir hissəsi də dövrü nəşrlərin alınmasına xərclənir. Məlum olduğu kimi, dövrü nəşrlər ən operativ informasiya forması olub oxucular tərəfindən daha çox istifadə olunur. Bunu nəzərə alaraq kitabxananın rəhbərliyi hər il 20-25 dövrü və ardı davam edən nəşrlərə abunə yazılır. Hazırda kitabxana 16 adda qəzet və 7 adda jurnal alır.

C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasında oxuculara xidmət sisteminin modernləşdirilməsi məqsədi ilə yeni informasiya texnologiyasının tətbiqi sahəsində də bəzi işlər görülmüşdür. Kitabxana Soros Fondunun yerli Açıq Cəmiyyət İnstitutu – Soros Fondu ilə müqavilələr bağlamış və 2003-cü ildə “Puşkin Kitabxanası” layihəsi çərçivəsində 88 nüsxə kitab alaraq fonda daxil etmişdir (17).

Son illərdə C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanası Soros Fonduna iki layihə təqdim etmişdir. “Soraq-bibliografiya aparatının yenidən təşkili” adlı layihə kitabxanada soraq-bibliografiya aparatının qısa müddət ərzində yenidən qurulması məqsədilə tərtib edilmişdir. Layihədə bibliografiya şəbəsi üçün mebel, kompüter, printer və digər avadanlıqların alınması nəzərdə tutulmuşdur.

2002-ci ilin dekabr ayından başlayaraq Bibliografiya şəbəsi kitabxananın öz vəsaiti hesabına əsaslı təmir edilmişdir. 2003-cü ilin yanvar ayından layihənin icrasına başlanmış, ilk növbədə şəbə üçün 2.496.000 manat həcmində

3 ədəd kitab şkafi, 3 ədəd kompüter, 1 ədəd printer və surətçixarma aparatı alınmışdır.

Açıq Cəmiyyət İnstitutu – Soros Fondu layihənin həyata keçirilməsi üçün 2525 ABŞ dolları məbləğində vəsait ayırmışdır (17).

Mövcud layihə əsasında kitabxananın Web səhifəsinin yaradılması və kitabxana fondunda mövcud olan Azərbaycan dilində ədəbiyyatın MS Word proqramının köməyi ilə kompüter yaddaşına keçirilməsi prosesinə başlanmışdır. Lakin sonralar maliyyə çatışmazlığından bu iş müvəqqəti olaraq dayandırılmışdır.

C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanası 2003-cü ilin sonunda Açıq Cəmiyyət İnstitutu – Soros Fondunun elan etdiyi müsabiqədə yardımçı təşkilat kimi iştirak etmişdir. Müsabiqənin nəticəsinə əsasən ACIYF bu layihənin həyata keçirilməsini məqsəduyğun hesab etmiş, 2003-cü ilin noyabr ayının 20-dən 2004-cü ilin noyabr ayının 20-dək icrası nəzərdə tutulan bu layihə üçün öz maliyyə dəstəyini elan etmişdir (17).

C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasının kitab fondunun əsas hissəsini kitablar, kitabçalar, dövrü nəşrlər və başqa sənədlər təşkil edir. Kitabxana kartoqrafiya materialları, notlar, izoiqrafik materiallar və s. ilə də təchiz edilir. Həmin çap məhsullarının hər bir növü öz növbəsində oxucu istiqamətinə, mətnin dilinə nəşr tərtibatına (çoxcildli, seriyalı və s.) görə birbirindən fərqlənir. Oxucuların bu və ya digər sənədlərdən səmərəli istifadə etməsi üçün materialların fotosurəti çıxarılır. Audiovizual sənədlərdən (mikro-filmlər, qrammofon valları, diafilmlər, slaydlar) texniki vasitələrin köməyi ilə istifadə edilir.

2005-ci ildə C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasının fondunda cəmi 130.571 nüsxə ədəbiyyat olmuşdur ki, onların da 48.382 nüsxəsini (32 faiz) ictimai-siyasi, 13.039 nüsxəsini (8,6 faiz) təbiətşünaslıq, 9.321 nüsxəsini (6,1 faiz) texniki, 527 nüsxəsini (0,3 faiz) kənd təsərrüfatı, 9.000 nüsxəsini (6 faiz) incəsənət və idman, 53.984 nüsxəsini (35,6 faiz) bədii, 17.088 nüsxəsini (11,3 faiz) digər ədəbiyyatın təşkil etmişdir (31). Bu ədəbiyyatın 75.104 nüsxəsi rus, 50.237 nüsxəsi Azərbaycan dilində olmuş, 1.686 nüsxəsi isə not kimi qeydə alınmışdır. Bu rəqəmlər kitab fondunun yeni ədəbiyyatla tamamlanmasının və yeniləşdirilməsinin hansı səviyyədə olduğunu, onun müasir oxucuların tələblərinə və sorğularına necə cavab verə bildiyini aydın şəkildə göstərir.

Kitab fondunun sahəvi bölgüsündə ir sıra nöqsanlar mövcuddur. Yenə də əvvəllər olduğu kimi, ictimai-siyasi ədəbiyyat bütövlükdə kitab fondun əsas hissəsini tutur və 33 faiz təşkil edir. Halbuki bu göstərici cəmi 21-22 faiz olmalıdır. Bu qüsuru aradan qaldırmaq məqsədi ilə ciddi tədbir görülməli, ilk növbədə istifadə olunmayan, öz əhəmiyyətini itirən və mənəvi cəhətdən köhnələn ictimai-siyasi kitabları fondan çıxarılıb təmizlik işləri aparılmalıdır.

Kitab fondunda bədii ədəbiyyatın miqdarı da tələb olunan səviyyəyə uyğun gəlmir. Doğrudur, son illərdə bu kitabların sayı müəyyən qədər artmışdır. Başqa sözlə, bədii ədəbiyyatın çəkisi 2002-ci ildə 32,5 faizə, 2005-ci ildə isə 34,5 faizə çatmışdır. Halbuki buradakı kitab fondunda bədii ədəbiyyatın norması ən azı 50-60 faiz təşkil etməlidir.

Kitab fondunda ədəbi tənqidə və ədəbiyyatşünaslığa dair kitablar da azdır, yəni 2005-ci ildə bu sahəyə dair ədəbiyyat cəmi 12,8 faiz olmuşdur ki, bu da tələb olunan normanı ödəmir: 30,5 faiz üstəgəl 12,8 faiz bərabərdir 43,3 faiz. Əslində isə bu rəqəm ən azı 55,5 olmalıdır.

Kitabxananın fondunda estetikaya və incəsənətə, xüsusilə diyarşünaslıq xarakterli incəsənət ədəbiyyatına kəskin ehtiyac hiss olunur. Azərbaycan dilində incəsənətin demək olar ki, bütün sahələrinə dair ədəbiyyatın həddindən az olması oxuculara xidmət işini xeyli çətinləşdirir. Müqayisə üçün deyək ki, respublika əhəmiyyətli gənclər kitabxanası üçün kitab fondunda incəsənətə dair kitabların ümumi çəkisi 8 faiz təşkil etməlidir.

Bunlardan fərqli olaraq, kitabxana fondunda təbiətşünaslıq və texniki elmlər sahələrinə dair kifayət qədər çap əsərləri toplanmışdır. Belə ki, son üç ildə bu sahəyə dair rəqəmlər belə dəyişmişdir: təbiətşünaslıq elmləri üzrə: 2001-ci ildə – 12.503 nüsxə (9,6 faiz); 2002-ci ildə - 12.494 nüsxə (9,7 faiz); texniki elmlər üzrə – 2003-cü ildə – 8.818 nüsxə (6,8 faiz); 2004-cü ildə – 8.819 nüsxə (6,7 faiz); 2005-ci ildə – 8.790 nüsxə (6,8 faiz).

Oxucuların kitabxana kitabı ilə təmin olunmasında müəyyən uğurlar qazanılmışdır. Əgər 2001-ci ildə hər bir oxucuya düşən kitabların sayı 17 nüsxə, 2002-ci ildə 18 nüsxə təşkil edərsə, 2003-cü ildə bu rəqəm orta hesabla 19 nüsxə, 2004-cü ildə isə 21 nüsxə, 2005-ci ildə isə 23 olmuşdur. Göründüyü kimi, bu göstərici bütün illər ərzində respublika gənclər kitabxanaları üçün müəyyən edilmiş normativdən 2 dəfə çoxdur.

Kitab fondunun sahəvi bölgüsü üzrə hər bir oxucunun kitabla təminatında isə başqa mənzərə mövcuddur. Belə ki, yalnız təbiətşünaslıq elmləri və texniki elmlər üzrə ədəbiyyat ideal dərəcədə hər bir oxucunun təminatını ödəməyə qadirdir. İncəsənətə və idmana dair ədəbiyyat normadan az, ictimai-siyasi ədəbiyyat isə normadan 2 dəfə çoxdur (17).

Qeyd edək ki, kənd təsərrüfatı ədəbiyyatı fonda cəmi 411 nüsxə, yəni 0,2 faiz olduğundan onun oxucuları təmin etməsi aşağı səviyyədədir. Fonda coğrafiyaya, turizmə, idmana dair kitablar da çox azdır. Dilçilik və ədəbiyyatşünaslıq üzrə kitablar isə normativdən aşağıdır.

Beləliklə, C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasının kitab fondunun təhlili belə bir nəticəyə gəlməyə əsas verir ki, kitabxana fondunun komplektləşdirilməsi işi qənaətbəxş deyil. Kitab fondunun fiziki, mənəvi və məzmun cəhətdən göhnəlmiş, əhəmiyyətini itirmiş və oxucuların istifadəsindən kənar qalmış ədəbiyyatdan təmizlənməsi prosesi sanki unudulmuşdur.

Həm keyfiyyət, həm də kəmiyyət baxımından kitabların korlanması halları müşahidə olunmaqdadır. Bunları nəzərə alaraq, C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasının kitab fondunu tələb olunan vəziyyətə gətirmək üçün bu işləri təxirəsalmadan həyata keçirmək lazımdır:

- lazımsız ədəbiyyatın fondan çıxarılması və silinməsi işini gücləndirmək;
- eyni zamanda yeni oxucuları cəlb etmək məqsədi ilə effektiv tədbirlər keçirmək;
- kitab fondunu yeni aktual nəşrlərlə komplektləşdirmək.

Son illərdə maliyyə çatışmazlığı ucbatından kitabxana bir sıra dövrü nəşrlərə abunə yazıla bilmir. Bu isə öz növbəsində oxucularla aparılan iş mənfi təsir göstərir. Ona görə də Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin bu vacib amili nəzərə alaraq imkan daxilində kitabxanaya vəsait ayırması məqsədəuyğun olar.

Bütün bunlardan başqa, C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasında ayrı-ayrı illər ərzində müxtəlif elm sahələri üzrə kitab oxunuşu və kitab dövriyyəsinin orta göstəriciləri bir-birinə yaxın olan rəqəmlər arasında dəyişmiş, bəzən isə hətta sabit qalmışdır. Məsələn, əgər 2001-ci ildə ümumi kitab verilişinin orta göstəricisi 27, 3 nüsxə təşkil etmiş, dövriyyə isə 1,5 olmuşdursa, 2002-ci ildə ümumi kitab verilişində orta oxunuş 27, dövriyyə 1,6, 2003-cü ildə orta oxunuş 26,4, dövriyyə 1,3; 2004-cü ildə oxunuş 25,6, dövriyyə 1,3, nəhayət, 2005-ci ildə oxunuş 25,5, dövriyyə isə 1,3-dür. Göründüyü kimi, hər iki orta göstərici əsasən azalan xətt üzrə oxunuşda və dövriyyədə də göstərmişdir. Bu amil özünü müxtəlif elm sahələrinə üzrə oxunuşda və dövriyyədə də göstərmişdir. Belə ki, ictimai-siyasi ədəbiyyatın, habelə coğrafiya, turizm, idman və incəsənət ədəbiyyatının orta oxunuşu və dövriyyə göstəriciləri ildən-ilə aşağı düşmüşdür. Maraqlıdır ki, bu göstəricilər içərisində yalnız bədii ədəbiyyata dair rəqəmlər yüksələn xəttlə inkişaf etmiş, digər elm sahələri ilə müqayisədə bir növ rekord nəticəyə nail olmuşdur. Əgər 2001-ci ildə bədii ədəbiyyatın orta oxunuşu 13,3, dövriyyəsi isə 2,3 idisə, 2005-ci ildə orta oxunuş 14,4, dövriyyəsi isə 2,5 təşkil etmişdir (17). Ümumiyyətlə isə bütövlükdə kitab fondunun dövriyyəsinə və orta kitab oxunuşu tam qənaətbəxş hesab etmək olmaz.

Müasir şəraitdə gənclərə kitabxana kitabı ilə xidmət göstərilməsi problemi ciddi diqqət tələb edir. Gənc nəslə kitabxana xidmətinin məqsədi bütün gəncləri müntəzəm mütaliyəyə və kitabxanalardan səmərəli istifadəyə cəlb etməkdən ibarət olmalıdır. Lakin gənclərin kitabxanalardan istifadəyə cəlb edilməsi təsadüfi vəzifə hesab edilə bilməz. Bu vəzifənin uğurla həll edilməsi, hər şeydən əvvəl, kitabxanaların tərbiyə işinin vəziyyətindən və səviyyəsindən, xidmət prosesinin təşkilindən, kitabxananın öz oxucuları üçün yaratdığı rahatlıqdan asılıdır. Buradan da gənclər kitabxanasını hər vasitə ilə möhkəm-

ləndirmək, gənc nəslin tərbiyəsi ilə məşqul olan ictimaiyyətlə onun əlaqəsini genişləndirmək, iş metodlarını daim təkmilləşdirmək zərurəti irəli cəlir.

Bu vəzifələri əməli surətdə həyata keçirən C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanası son illərdə oxuculara xidmət sahəsində gərgin iş aparır. Müqayisə üçün deyək ki, əgər 2001-ci ildə kitabxanaya cəmi 6.051 oxucu üzv yazılmışdırsa, 2002-ci ildə bu rəqəm 6.841, 2003-ci ildə 7.018, 2004-cü ildə 6696, 2005-ci ildə isə 7.311 olmuşdur. 1990-cı illərin əvvəllərində oxucuların ümumi sayı sonrakı illərdən bir qədər çox olmuş, axır zamanlar isə çoxalma meyilləri müşahidə edilmişdir (17).

Göründüyü kimi, oxucuların sayca ən çoxu abonementlərdə və oxu zalında qeydə alınmışdır. Müqayisə nəticəsində aydın olur ki, rus abonementində və oxu zalında oxucuların miqdarı çoxalan xətlə inkişaf etmiş, yəni 2001-ci ilə nisbətən 2003-cü ildə 117 oxucu, 2004-cü ilə nisbətən isə 2005-ci ildə isə 18 oxucu artmışdır. 2001-ci ildə rus abonementinin 1380 oxucusu (12,5 faiz), 2005-ci ildə isə 1263 oxucusu (14,4 faiz) olmuşdur.

Rəqəmlərdən aydın olur ki, Azərbaycan abonementinin göstəriciləri sabit deyildir. Oxucuların sosial tərkibi də bu illər ərzində xeyli dəyişmişdir. Əvvəlki illərdə olduğu kimi, ümumi oxucuların içərisində ən azı yerə işləyən gənclər və texniki peşə məktəbinin şagirdləri malikdirlər: cəmi 4 faiz. Qeyd etmək lazımdır ki, kitabxananın əsas oxucuları bir qayda olaraq Yasamal rayonu ərazisində yerləşən ali məktəblərin, orta ixtisas məktəblərinin tələbə və şagirdlərindən ibarətdir.

Maraqlıdır ki, ötən illər ərzində oxucuların milli tərkibi də xeyli dəyişmişdir. Əgər 2001-ci ildə ümumi oxucuların – 6.231 nəfərin 5.100-ü azərbaycanlı, 787-si rus, qalanları isə başqa millətlərin nümayəndələri idisə, 2003-cü ildə bu göstərici belə dəyişmişdir: 6.571 azərbaycanlı, 565 rus, qalanları digər millətlərin nümayəndəsi (cəmi 7.241 oxucu).

2005-ci ilin məlumatına görə isə kitabxanaya üzv yazılmış 7.311 oxucudan 6.560 nəfəri Azərbaycan, 787 nəfəri rus, qalanları isə başqa xalqların nümayəndələri olmuşlar (17). 2001-ci illə müqayisədə 2005-ci il üçün həm ümumi oxucuların, həm də ayrı-ayrı millətlərin nümayəndələrinin sayı xeyli azalmışdır. Əlbəttə, bu bair tərəfdən kitabxana fondunun yeni ədəbiyyatla komplektləşdirilməsi, dövrü mətbuata abunə yazılmaması ilə bağlıdırsa, digər tərəfdən oxucuların özlərinin fəallığının azalması ilə əlaqələndirilməlidir.

Oxuculara xidmət prosesində kitab verilişi xüsusi əhəmiyyət kəsb etdiyindən son illərdə kitab verilişinin vəziyyətini nəzərdən keçirək. Əgər 2001-ci ildə kitabxananın fonduna 128.760 nüsxə ədəbiyyat vardısı və oxucuların sayı 6.231 nəfər idisə, onlara bir il ərzində 173.838 ədəd kitab verilmişdisə (2000-ci ildə olduğundan 6.302 nüsxə çox), 2005-ci ildə fondadakı kitabların sayı 130.571 nüsxə, oxucuların sayı 7.311 nəfər, ümumi kitab verilişi isə 189.386 nüsxə olmuşdur. Görüldüyü kimi, bu ötən ildəkindən təxminən 20 min nüsxə

artıqdır. Kitab verilişinin artımı oxucuların sayının çoxalması və respublikamızda təhsil prosesinin sabitləşməsi ilə bağlıdır.

2005-ci ildə kitabxana üzrə orta oxunuş 25 nüsxəyə bərabər olmuşdur ki, bu göstərici oxucuların yüksək fəallığından, C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasının gənclər arasında yaxşı tanınmasından xəbər verir. Bununla belə, kitab fondunun dövriliyi göstəricisi o qədər də yüksək deyil. Yəni 2005-ci ildə bu göstərici 1,3 dəfə təşkil etmişdir ki, bu da kitab fondunda istifadəyə yaramayan çap əsərlərinin çoxluğundan irəli gəlir. Ümumiyyətlə, kitabxananın ayrı-ayrı xidmət şöbələrində oxuculara kitab verilişi cədvəldə göstəriləndiyi kimi olmuşdur.

C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasının 2001-2005-ci illərə dair hesabatları göstərir ki, oxucular abonement şöbəsinin xidmətindən səmərəli şəkildə istifadə etməyə çalışmış, onlara lazım olan ədəbiyyatı əsasən ala bilmiş, çox az hallarda rədd cavabı ilə qarşılaşmışlar. Əgər 2001-ci ildə Azərbaycan abonementindən 1896; 2003-cü ildə 1084; 2005-ci ildə 1252 oxucu; rus abonementindən 2001-ci ildə 1263; 2003-cü ildə 1187; 2005-ci ildə isə 1205 oxucu istifadə etmişdirsə, oxu zalının oxucuları müvafiq olaraq həmin illərdə bu cür dəyişmişdir: 2001-ci ildə – 1933; 2003-cü ildə – 1068; 2005-ci ildə – 1225 nəfər oxucu (17).

C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasının iş təcrübəsinin təhlili göstərir ki, abonement şöbəsində kitabxananın ümumi fondunun məzmununun oxucular üçün açılmasına xidmət edən kataloq-kartoteka sistemi təşkil edilmişdir. Bu kataloq-kartoteka sistemi yalnız oxucular üçün deyil, həm də böyük şöbələrin işçiləri üçün də eyni dərəcədə vacibdir. Kitabxananın işçiləri bu məsələyə ciddi əhəmiyyət verir, hətta kataloqların yanında oxucularla qrup halında söhbətlər aparırlar. Məsələn, 2005-ci ildə orta ümumtəhsil məktəblərinin yuxarı sinif şagirdləri ilə 3 dəfə, dövlət və özəl ali məktəblərin tələbələri ilə 5 dəfə, texniki peşə məktəblərinin, kolleclərin və liseylərin şagirdləri ilə 4 dəfə qrup halında söhbət aparılmışdır. Bu söhbətlərin əsas mövzusu “Abonement şöbəsinin xidmətindən istifadə qaydaları”, “Abonementdən alınan kitabların ev şəraitində mütaliəsi zamanı onlarla davranış qaydaları”, “Sistemli kataloqun məzmunu və ondan istifadə üsulları”, “Əlifba kataloqunun quruluşu və ondan istifadə qaydaları”, “Universal Onluq Təsnifat (UOT) haqqında nə bilirsiniz?” və s. olmuşdur.

C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasının son illərdəki hesabatlarından aydın olur ki, abonementdə müxtəlif oxucu qrupları ilə kataloq-kartoteka sistemindən istifadə qaydaları barədə aparılan hər bir söhbətdən sonra oxucuların kitabxanaya gəlişində müəyyən artım hiss edilməklə bərabər, sorğuların da çoxalmasında və düzgün verilməsində xeyli irəliləyiş nəzərə çarpır. Qeyd etmək lazımdır ki, kataloq-kartoteka sistemindən istifadə qaydalarına dair söhbətlər 2005-ci ildə keçən illərə nisbətən daha müntəzəm

xarakter almışdır. Bunun nəticəsidir ki, həmin ildə oxuculara kitab verilişində müəyyən artım vardır. Məsələn, əgər 2000-ci ildə Azərbaycan abonementində kitab verilişinin ümumi miqdarı 33.449 nüsxə olmuşdursa, müvafiq söhbətlərin müntəzəm keçirildiyi 2002-ci ildə həmin rəqəm artaraq 36.607 nüsxəyə, 2004-cü ildə isə 38.246 nüsxəyə çatmışdır (17).

C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasının həm abonement şöbəsinin, həm də oxu zalının əməkdaşları kütləvi tədbirlərin təşkilində yaxından iştirak etmişlər. Məsələn, onlar “M.Ə.Rəsulzadə”, “Xocalı şəhidləri”, “Novruzum, yazım mənim”, “Novruz lövhələri”, “C.Məmmədquluzadə-130”, “Qəhrəmanlıq və qələbə”, “Sabir dünyası, həqiqətin aynası”, “Əliəğa Vahid”, “Azərbaycan Ordusu”, “Azərbaycan döyüşür”, “Bəxtiyar Vahabzadə”, “Azadlıq və inqilab qurbanı M.Ə.Rəsulzadə”, “Şəhidlər”, “Xocalı şəhidləri”, “Səməd Vurğun”, “Novruz şənlikləri”, “El bilir ki...”, “Mirzə İbrahimov”, “Süleyman Rüstəm”, “Əmir Mustafayev” və başqa kitab sərgilərinin, fotosərgilərin, fotomontajların təşkilində olduqca fəal iştirak etmişlər (17).

Bundan başqa, Bakıdakı 1 nömrəli riyaziyyat təmayüllü litseydə, 1 nömrəli fizika təmayüllü litseydə, M.Ə.Sabir adına məktəbəqədər pedaqoji məktəbdə, 1 nömrəli Bakı Baza Tibb Məktəbində, 21 nömrəli orta məktəbdə, 172 nömrəli orta məktəbdə və başqa müəssisələrdə 1996-2004-cü illərdə keçirilmiş “Tarixin qanlı yaddaşı” (Xocalı faciəsi), “Şərimizin Vahidi”, “El bilir ki, sən mənimsən...”, “Novruz gəlir, yaz gəlir”, “Mübariz Azərbaycan ordusu”, “Şeir fədaisi” adlı musiqili ədəbi-bədii gecələri, “Sevinc”, “Pakizə” və “Gənc vətənpərvər” klublarının hazırlayıb həyata keçirdiyi müxtəlif kütləvi tədbirlərin uğur qazanmasında da onlar səmərəli şəkildə kömək göstərmişlər.

2001-2005-ci illərdə C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasının abonement şöbəsində və oxu zallarında oxuculara xidmət sahəsində mühüm uğurlar qazanılmış, həm oxucuların kitabxanaya cəlb edilməsində, həm kitab verilişində, həm də xidmətin səviyyəsinin yüksəldilməsində ciddi irəliləyişlər olmuşdur. Doğrudur, bu sahədə bir sıra nöqsanlar vardır ki, bu da kitabxananın maddi-texniki bazasının zəif olmasından, binanın darısqallığından, oxuculara xidmət üçün əlverişli şəraitin olmamasından və s. irəli gəlir.

Beləliklə, C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasının hesabatlarının və digər sənədlər qovluqlarının təhlili əyani şəkildə təsdiqləyir ki, kitabxana son dövrlərdə istər fondun formalaşması, istər oxuculara xidmətin təşkili, istər kütləvi tədbirlərin keçirilməsi, istərsə də gənclərin kitabxanaya cəlb edilməsi istiqamətlərində müəyyən nailiyyətlər qazanmışdır. Eyni zamanda kitabxananın maliyyə vəsaitinin çatışmaması ilə bağlı bir sıra tədbirlərin həyata keçirilməsində çətinliklər meydana çıxmış, eləcə də müxtəlif sahələrə dair yeni kitabların, jurnalların, qəzetlərin alınmaması oxucularla işin səmərəliliyinə ziyan vurmuşdur. Təcrübə göstərir ki, oxucu sorğularına rədd cavabı verilməsi onların fəallığını azaldır, ixtisas hazırlığı

səviyyələrinə mənfi təsir edir. Tələbələr və şagirdlər müxtəlif elmlərin yeni istiqamətləri üzrə ədəbiyyatı kitabxanada tapa bilməyərək uzaqlaşır. Eyni zamanda kitabxana fondundan köhnəlmiş və yararsız kitabların çıxarılması işi də qeyri-qənaətbəxşdir.

Hazırda C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasının müasir tipli yeni bina ilə təchiz olunmasına, əgər hələlik bu mümkün olmasa, onda indiki binasının təmirinə və maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsinə ciddi ehtiyacı vardır. Gənclər Kitabxanasının yüksək ixtisaslı kitabxanaşünas-biblioqraf kadrlarla təmin edilməsi də günün ən vacib tələblərindəndir.

Ümumiyyətlə, C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasının oxuculara daha yaxşı xidmət göstərməsi üçün ən vacib olan bu məsələlər öz həllini tezliklə tapmalıdır:

- kitabxana binasının əsaslı təmir edilməsi;
- kitabxananın lazımi səviyyədə maliyyələşdirilməsi;
- kitab fondunun vaxtında yeni ədəbiyyatlarla komplektləşdirilməsi;
- kitab fondundan məzmunca və fiziki cəhətdən köhnəlmiş, yararsız ədəbiyyatın çıxarılması;
- kitabxananın dövrü nəşrlərə abunə yazılmasının təşkili;
- yüksək ixtisaslı kitabxanaşünas-biblioqraf kadrların kitabxanada işə götürülməsi və s.
- XXI əsrin informasiyalaşdırma əsri olduğu nəzərə alınaraq kitabxananın müasir texniki vasitələrlə, o cümlədən kompüterlərlə təchiz edilməsi;
- kitab fondunun mümkün qədər qısa müddətdə elektron kataloqda əks etdirilməsi;
- oxuculara daha səmərəli kitabxana-informasiya xidməti göstərmək məqsədilə kitabxananın INTERNET şəbəkəsinə qoşulması və s.

ƏDƏBİYYAT

1. *Azərbaycan Respublikası gənclərinin I forumunda ölkə Prezidenti Heydər Əliyevin nitqi // Azərbaycan. 1996. 3 fevral.*
2. *Azərbaycan Gəncliyi Dövlət Proqramı (2005-2009) // Azərbaycan. 2005. 1 sentyabr.*
3. *Azərbaycan kitabxanaları XXI əsrin informasiya məkanında: I cild. Bakı, 2007. 104 s.*
4. *“Dövlət gənclər siyasəti haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərmanı // Azərbaycan. 2004. 3 iyul.*
5. *Xələfov A. Kitabxanaşünaslığa giriş: 3 cildə: c.1-2. Bakı: Bakı Universiteti Nəşriyyatı, 2001. 400 s.*
6. *Xələfov A. Kitabxanaşünaslığa giriş: 3 cildə: c.3. Bakı: Bakı Universiteti Nəşriyyatı, 2003. 314 s.*

7. Xələfov A. Heydər Əliyev və Azərbaycanca kitabxana isi. Bakı: Azərnaşr, 2006. 324 s.

8. Sadiqov T. C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanası müstəqillik illərində // Kitabxanaşünaslıq və informasiya. 2010. №2. s.38-46.

9. C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasının 2001-2009-cu illərə dair hesabatları.

**MODERN PROBLEMS OF THE LIBRARY-INFORMATION
SERVICE TO THE YOUNG IN THE CONDITION
OF INFORMATION SOCIETY**

Knyaz ASLAN

SUMMARY

The present article deals with the establishment, history of Republican Youth Library named after J.Jabbarli, as well as its working principles based on decrees, orders by the President of the Republic of Azerbaijan. The main subject of mentioned article is event which library practices, according to the President's direction "Of the state about politics of connected with young".

**СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ БИБЛИОТЕЧНО-
ИНФОРМАЦИОННОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ ЮНЫМ
ЧИТАТЕЛЯМ В УСЛОВИЯХ ИНФОРМАЦИОННОГО
ОБЩЕСТВА**

Князь АСЛАН

РЕЗЮМЕ

В статье рассмотрены актуальные проблемы библиотечно-информационного обслуживания юным читателям в Республиканской Юношеской Библиотеке имени Дж.Джаббарлы в годы независимости Азербайджана. Здесь идет речь о создании, истории, развитии, принципах, новостях деятельности библиотеки, на основе принятых распоряжениях в последние годы Президентом Азербайджана.